

DE VERPLEGING VAN DE JONGE BOSSCHEN IN DRENTHE

door

J. L. W. BLOKHUIS.

De beplantingen en bezaaiingen in de Staatsboswachterijen in Drenthe zijn op zeer verschillende manieren opgebouwd; alle mogelijke variaties zijn er te vinden. Alle cultures zijn hierin gelijk, dat ze bijna zonder uitzondering gemengd zijn. Een bonte menging en een groepsgewijze menging. Deze menging is de kracht, maar ook de zwakheid van het boschbedrijf. Het is de kracht, omdat door de menging de duurzaamheid van het bedrijf beter is gewaarborgd, de risico's bij calamiteiten worden verminderd, en gemakkelijk kan worden ingegrepen om verkeerde elementen uit het bosch te verwijderen.

De menging is echter ook een zwakte van het bedrijf, omdat men voortdurend oplettend moet zijn, dat de menging in stand blijft, dat de "struggle for life" niet gaat ten koste van waardevolle houtsoorten en van de grondverbeteraars. In de jaren vóór den oorlog was er steeds een overvloed van arbeiders en bestond er niet het minste gevaar, dat de verpleging te kort zou schieten. In den oorlog was de toestand, door groot gebrek aan arbeiders, totaal anders en ook nu nog bestaat er plaatselijk gebrek aan arbeidskracht.

Ten aanzien van de verplegende maatregelen in de jonge bosschen, hebben we in de eerste plaats te maken met het omplaggen van heide, grassen of onkruiden.

Deze maatregelen zijn niet altijd noodig en het is van belang, dat er nàar wordt gestreefd, dat de aanleg zoo zal zijn, dat door de onmiddellijke sluiting de groei van gras of heide zal worden voorkomen. Is een sterke onkruidgroei te vreezen door bebossching van oud bouwland, of van tot onkruid geneigde ouden boschgrond, dan diene men de beplanting zoo in te richten, dat men met een schoffelploeg of iets dergelijks, dus met paardenkracht, den grond kan bewerken. Een extra kunstmestgift om den begingroei te stimuleeren, zal altijd voordeeliger zijn dan plaggen.

Zoodra de sluiting is gekomen, zijn het de drijf- en vulhoutsoorten, die beteugeld moeten worden. Het zijn de berk, els en vogelkers, die geleidelijk moeten worden gekapt.

Bij de verdere verpleging en leiding gaat het om de volgende beginselen:

a. Het te produceeren hout moet zijn een zoo goed mogelijk marktwaardig product. De eischen daarvan zijn: recht en zonder gebreken. Zoo lang het hout als boerengeriefhout in de omgeving kan worden geplaatst, zijn de eischen aan rechtheid en gebreken niet belangrijk. Zoodra het hout dikker dan 12 cm is geworden, moeten de minderwaardige exemplaren zooveel mogelijk worden verwijderd.

Aan de hand van de tegenwoordige prijzen kan deze eisch worden toegelicht. Een dennenbosch van 150 m³ immers, bestaande uit hout

van A kwaliteit, heeft een waarde van f 5.625,— en van B kwaliteit f 3.750,—. Dit prijsverschil van f 1.875,— per ha maakt een zorgvuldige selectie bij de dunning wel zeer rendabel.

b. Behalve de eischen aan de kwaliteit van het hout gaat het in de verpleging van de jonge bosschen om de menging met bodemverbeterende houtsoorten in stand te houden. Welke menging is voor de omzetting van den humus van belang? Hier komen we voor vraagstukken te staan, die we nog niet vermogen uit te drukken in cijfers. De natuurwetenschappelijke ondergrond van den bedrijfsleider moet hem onder verschillende omstandigheden tot beslissing brengen. Het is het element "feeling", dat leiding geeft.

Zooals ik reeds eerder opmerkte, is de menging van de houtsoorten een kracht en een zwakheid van het bedrijf. Wanneer men niet over deskundig personeel beschikt, dan is menging een al te groot vraagstuk om op te lossen. Voor ons deskundigen is het daarentegen een goede prikkel om voortdurend met volle aandacht het beheer te voeren; aandacht aan den toestand, waarin de strooisellaag verkeert en aan den wederzijdschen invloed van de verschillende boomsoorten.

De aanleg van de jonge bosschen in Drenthe is uit het stadium van het experiment gekomen, doch ten aanzien van het onderhoud is dit nog niet het geval.

De voornaamste problemen, die we in de boschwachterijen tegenkomen, volgen hieronder:

Bij den aanleg onderscheiden we:

1e. *Eik met lariks*, waarbij de eik hoofdhoutsoort moet worden; *lariks met eik*, waarbij de lariks hoofdhoutsoort moet worden. Valt de groei van den eik tegen, dan wordt de lariks eerder be waard. Voldoet de eik, dan moet de lariks tijdig worden weggenomen.

Wordt den eik voldoende licht gewaarborgd door het wegnemen van den lariks, dan dreigt het gevaar, dat de overblijvende lariksen te takkig worden. Laat men de lariksen te lang tegen elkaar op streven, dan loopt men de kans, dat de eiken te slap worden en bij dunning van den lariks ombuigen. Door deze moeilijkheden is een oplossing gezocht om de gemengde beplantingen in een groepsbeplanning om te zetten; door bij de dunning de lariksen bij groepen weg te kappen en ook door bij den aanleg de lariksen en eiken in groepen te planten. Deze groepen zijn in de boschwachterij „Sleenerzand" met een diameter van 5 m gekozen en wel 13 lariksen en 12 stuks loofhout bij elkaar.

Onze oudste lariksbeplantingen zijn 30 jaar. Onze ervaringen zijn, dat de lariks krachtig moet worden gedund, naar verhouding sterker dan de groveden. De groei van de zijtakken wordt door zijschaduw eerder belemmerd, dan bij groveden. Bij krachtige dunning krijgt men krachtigen groei en daardoor meer weerstand tegen vreterij van insecten en overgroeiing van bastwonden. Het behoort tot de groote voordeelen van de menging met eik, dat men zonder vrees voor bodemverwildering kan ingrijpen. Het is mij in Zwitserland in het lariksgebied van het hooggebergte opgevallen, zoo licht als het in een lariksbosch is.

Prof. Opperman in Denemarken heeft reeds vroeger sterk

gewaarschuwd tegen het lang gesloten houden van de lariksbeplantingen. Hij meende, dat daardoor vele bosschen zijn gestorven. Het ging om beplantingen van den Europ. lariks, die omstreeks 1850 op groote schaal zijn aangelegd.

Onze ervaringen met den Europ. lariks zijn slecht. Larikskanker verwoest reeds op 10—15 j. leeftijd deze boomen.

Een menging, die veel minder zorgen geeft, is die van lariks met haagbeuk, vogelkers, beuk en Am. eik. Misschien dat de Am. eik zoo actief blijkt te zijn, dat we hem nog moeten terugdringen.

Een gemakkelijke menging is de lariks met douglas, doch alleen met het doel een douglasbosch te verkrijgen. De lariks vervult dan de rol van drijfhout. Uit financiële overweging is de lariks als drijfhout voordeelijker dan de els of de berk.

2e. De *eikenbezaaiingen* worden eerst vrij gesteld van het drijfhout, (berk en els) en omstreeks op 20 j. leeftijd worden de kromme en takkige, staande in het kronendak, verwijderd (in Duitschland „Protzen” genoemd).

De eik is de inheemsche houtsoort in Drenthe bij uitnemendheid en toch heeft deze houtsoort op verschillende plaatsen zooveel schade van vreting van de rups van den wintervlinder (*Tortrix buoliana*), dat de eiken in den kop afsterven.

Hoe moeten we deze aanvallen van insecten zien? Een oogenblik wil ik U even op een zijpad voeren. In de jaren 1928—'32 zijn de witte elzen op een vreeselijke manier door de larven van het elzenhaantje opgevreten. Eerst groeide de witte els heel goed en waren de vooropbrengsten van elzenhout groot; doch na de jaren van vretelij kwam er weinig meer van de elzen terecht, zoodat meer naar den berk als drijfhout moest worden gegrepen. Niet alleer de witte els, die in groote oppervlakten waren geplant, maar ook de zwarte elzen in de maden moesten het flink ontgelden. In de laatste 8 jaren is de vretelij, door verminderd gebruik van den els, veel minder geworden en we kunnen nu weer met meer succes van den els gebruik maken.

Ik meen, dat we deze conclusie moeten trekken: de bebossching in Drenthe is geschied op zoo'n grootte schaal, dat de natuur niet bij machte is de ontwikkeling in harmonischen zin bij te houden.

In deze overtuiging wordt ik gesterkt door de ervaringen, opgedaan in en nabij de Emmerdennen, waar een complex van 200 ha oud bosch is gelegen. De nabij dit bosch aangelegde cultures hebben van allerlei jeugdziekten veel minder last gehad dan die in de voormalige groote heidecomplexen. De *Tortrix* heeft o.a. geen noemenswaardige schade aan de eiken berokkend, waardoor een bezaaiing, die U nog zult zien, krachtig groeit, terwijl een dergelijke bezaaiing in de boschwachterij „Gees” op beteren grond een kommerlijk bestaan voert, wegens 3 á 4-jarige kaalvretelij.

Verder de sparrbladwesp, die in de Emmerdennen sporadisch schade veroorzaakt en de lariksbladwesp idem. Zelfs het beruchte dennenschot was nabij de Emmerdennen veel minder actief dan elders.

Uit dit verschijnsel meen ik de troost te mogen putten voor de tegenslagen bij de groote heidebebosschingen. De natuur wordt elk

jaar veelzijdiger, maar heeft jaren noodig om een harmonisch geheel te vormen.

Hoewel de vogelstand niet onbevredigend is te noemen en deze door het ophangen van nestkastjes wordt bevorderd, is het wel zeker, dat de vogelstand niet bij machte is om een grooten insectenvraat te beteugelen. Wel kunnen vaak groote vluchten kraaien en spreeuwen een aanval doen op de hardnekkige lariksbladwesp (*Cephaleia alpina*), maar toch zijn ze niet talrijk genoeg om de plaag te bedwingen.

In het licht van deze beschouwingen zal het U duidelijk zijn, dat men niet al te gauw conclusies mag trekken uit tegenslagen.

Anderszjids bejnt deze tegenslagen gemakkelijk te overwinnen bij de gemengde beplanting. Immers als een van de elementen in den druk komt, dan komt de andere in actie.

Welk voordeel men van menging kan hebben, ondervonden we verleden jaar, toen een beplanting van Oostenrijksche dennen met bezaaiing van Am. eik in brand werd geschoten. Na de velling van de dennen staat er weer een volledig Am. eikenbosch.

De *fijnspar* heeft in Drenthe een groote toëpassing gevonden. De

fijnspar vertegenwoordigt het meest ideale marktwaardige product. De spar is in het algemeen kaarsrecht en zonder gebreken. Geen van de andere voorkomende boomsoorten is zoo door den handel gezocht en gewild. De gretige afname begint reeds als kerstboom.

Stoeps- en wagonlinden gaan naar de groote steden. Van boomstok, haakstok en vaarboom tot dakspanten werd de spar altijd het hoogst gewaardeerd. Tevergeefs zult U in de prijsvaststelling de roem van deze boomsoort zien uitgedrukt. Er is hierin één troost.

Bij alle roem voor den spar is er een groot nadeel. De *fijnspar* is een parasiet; hij leeft ten koste van de gezondheid van den bodem en van zijn omgeving. Wanneer de grond niet behoorlijk vochthoudend is, dan is het van belang, hem zooveel mogelijk terug te dringen. De spar is met den douglas een moeilijke houtsoort om menging met loofhout in stand te houden. De eenige oplossing geeft in

de de groepsgewijze menging.

De sitkaspar is voor den grond niet veel beter, maar biedt meer weerstand tegen den wind of wanneer dit algemeen moet worden gezegd, tegen de uitdrogende werking van den wind.

Het afsterven van den *fijnspar* blijkt een algemeen verschijnsel in den lande te zijn. In Drenthe zien we vooral de langs den buitenkant staande sparren afsterven.

In de verplegingsmaatregelen behoort m.i. de spar zooveel mogelijk te worden teruggedrongen. In de menging van groveden met spar en eik met spar, wordt de groei van den groveden en den eik zichtbaar beter door wegneming van den spar. Een analoog geval vindt U bij den berk op de hooge zandgronden op de Veluwe en Utrecht. Vele douglasbeplantingen zijn gemengd met *fijnsparren* aangelegd. Ook in deze menging behoort het verwijderen van de sparren tot de eerste maatregelen.

Tot slot nog een enkel woord over de grovedenbeplantingen, waarvan er nog enkele overgebleven zijn uit den strijd met dennenschot en dennenlotrups.

Het percentage goed gevormde dennen is vaak gering. De kans om een bosch te verkrijgen met boomen van A kwaliteit is niet groot. Wanneer men evenwel in aanmerking neemt, dat van een oud bosch niet meer dan 600 stuks overblijven, dan zou een slecht bosch, waarin nog 600 stuks goed gevormde exemplaren staan, deze 600 ook zorgvuldig bewaard moeten blijven. Om deze redenen wordt op 20 j. leeftijd, dit is voor het dennenbosch nog vroeg, een zuivering toegepast, waarbij voornamelijk de weinige goed gevormde boomen worden vrijgesteld. Het hangt nu van de kwaliteit van het bosch af, of de dunning moet worden opgevoerd in een lichte, gevolgd door een onderplanting of onderzaaiing.

Vele beplantingen van den groveden zijn echter in de jeugd zoodanig geteisterd, dat van een regelmatige bezetting geen sprake is. In de jaren van groote werkeloosheid van 1930—1939 is van de slechte gedeelten groveden op te ruimen en het bosch om te zetten in beter groeiende houtsoorten, voornamelijk in lariksbosch.

In de boschwachterij „Sleenerzand” zult U vele voorbeelden van succesvolle omzetting zien. Daar zult U ook den indruk ontvangen, dat een 24 j. dennenbosch minder hout oplevert dan een 11 j. lariksbosch. Het grovedennenbosch produceert in de eerste 25 jaren niet meer dan 2 à 3 m³ per ha per jaar tegen het lariksbosch 6 à 7 m³ per jaar.

Het merkwaardige feit moge ik hier even noemen, dat bij het restaureren van de dennenbeplantingen geen noodzakelijkheid bestond om de bezaaiingen aan te pakken. Deze zijn in „Sleenerzand” alle nog bewaard gebleven.

Restauratie van jonge dennenbosschen is geschied in den leeftijd van 10—12 jaar. Gewoonlijk zijn strooken van 3 m kaal gemaakt, de grond bewerkt en een strook van 2 m bewaard om beschutting te houden van het jonge bosch. Wanneer nog ongebroken oerbanken voorkwamen, is de geheele beplanting gerooid en de grond diep gespuit.

In oudere beplantingen van 18—25 jaar is het verbeteren van het bosch gezocht in het onderplanten, zooals U in de boschwachterij „Odoorn” zult zien. Het is in deze beplantingen van belang om de slecht gevormde dennen weg te nemen, vóórdat zij 13—15 cm dik zijn.

We zijn dan eindelijk uit het onderwerp van de verpleging der bosschen getreden en in herbebossching gekomen met een omloop van 20—25 jaren.

Een enkel woord wil ik nog aan de Emmerdennen wijden. Dit in Z.O. Drenthe bekende bosch is in de vorige eeuw omstreeks 1850 door de marke Emmen en Westenesch aangelegd, om het stuivende zand te beteugelen. In 1918 heeft de Staat het bosch kunnen aankopen van een N.V., die in den Ien wereldoorlog vrij veel hout had verkocht. Men meende dat de N.V. ook niet het aangewezen lichaam was om het bosch voor verdwijning te vrijwaren. Vanaf het begin heeft het Staatsboschbeheer gestreefd het bosch zooveel mogelijk als wandelbosch te onderhouden. Niet de hoogste houtproductie, maar het natuurschoon staat op den voorgrond. Volgens den modernen boschbouw gaan evenwel natuurschoon en houtproductie een eindweegs hand in hand.

Het bijkans zuivere dennenbosch, dat zeer onregelmatig stond met

